

Organizovaný zločin na území západního Balkánu¹

Věra Stojarová

Tento text vzniknul za podpory Grantové agentury České republiky (grant č. 403/04/1300).

Resume: *The text deals with the organized crime in Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Monte Negro, Macedonia and Albania. The author concludes that the biggest security threat for the Western Balkans itself as well as for the EU is presented by the Albanian organized crime rooted in Kosovo, northern Albania and western Macedonia.*

Balkán je důležitým centrem sítí organizovaného zločinu – transnacionálního a globálního fenoménu. (srv. Riegler 2003: 51; Gyarmati 2003: 55) Dvě nejobvyklejší trasy používané pro obchod se lidmi začínají na Ukrajině, v Moldávii a Rumunsku a vedou přes Srbsko do západní Evropy nebo do cílových balkánských zemí jako je BaH, Kosovo a Makedonie.¹ Mezinárodní organizace pro migraci (*International Organisation for Migration*, IOM) odhaduje, že ročně je přes Balkán přepraveno 400 000 žen do států EU. Destinací pro dalších 170 000 je balkánský region. (Lindstrom 2004: 46)

Organizovaný zločin poškozují oficiální toky financí, tržní prostředí, vztahy se zeměmi západní a střední Evropy a představuje hrozbu na regionální i globální úrovni.ⁱⁱ Organizovaný zločin ohrožuje stabilitu jakéhokoliv státu. Struktury slabého státu (*weak state*) zvyšují nejen nebezpečí kriminálních aktivit, ale i jejich ziskovost. Kriminální organizace mohou infiltrovat a ovládnout stát a státní instituce, což se v případě slabých států velmi často děje. Vysoký stupeň infiltrace organizovaného zločinu do státních struktur ohrožuje demokracii, demokratické instituce i jejich veřejnou důvěru. Korupce umožňuje pronikání organizovaného zločinu do společnosti, neboť zkorumpované politické elity nemohou vůči zločinu efektivně postupovat. (Gyarmati 2003: 55-59)

Následující text se zabývá organizovaným zločinem na území západního Balkánu. Autorka nejprve představí související problémy se kterými se potýká Chorvatsko, dále Bosna a Hercegovina, Srbsko a Černá Hora², Makedonie a Albánie. Jako podklad pro vypracování tohoto textu sloužily zejména analýzy týkající se

¹ Text je částí nepublikované dizertační práce „Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu. Kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy“, obhájené v květnu 2006 na FSS MU v Brně.

² Závěrečné korektury na textu byly prováděny před rozpadem Srbska a Černé Hory. Vzhledem k tomu, že jako primární hrozba tohoto regionu je viděna oblast Kosova, nebyla kapitola, resp. její název přepracován.

organizovaného zločinu vypracované v rámci předvstupních procedur pro potřeby Evropské unie, materiály NGOs i INGOs.

Organizovaný zločin v Chorvatsku

V Chorvatsku nezasaženém mezinárodními sankcemi je kriminalita na relativně nižší úrovni než v zemích, na které bylo uvaleno embargo. Zpráva Transcrime (*Joint Research Centre on Transnational Crime*), vypracovaná pro Zvláštního koordinátora Paktu stability, uvádí: „Organizovaný zločin zde nedosáhl takové úrovně jako v ostatních státech regionu; celkový trend je však vzestupný a kriminální skupiny využívaly a využívají poválečné situace.“ Experti se domnívají, že na území Chorvatska operuje méně než 10 skupin zapojených do mezinárodních aktivit organizovaného zločinu. Složeny jsou většinou z Chorvatů, Bosňáků, Albánců, Srbů, Černohorců a Italů. Tyto skupiny jsou napojeny na síť organizovaného zločinu ve střední Evropě a v postsovětských státech. Většina z nich je organizovaná horizontálně.ⁱⁱⁱ

Obdobně jako u ostatních regionálních kriminálních organizací jsou i ty chorvatské zapojeny do výnosného obchodu s narkotiky asijské proveniencí určenými pro západoevropský trh. Obchod se ženami a dětmi se týká převážně osob z postsovětských a postjugoslávských států, cílovou zemí je Itálie.^{iv} Společná zpráva OSN a OBSE se zmiňuje i o případech obchodu s mužskými prostitutky a uvádí, že v posledních letech došlo k výraznému poklesu ilegální migrace v Chorvatsku, a to v důsledku opatření přijatých chorvatskou vládou a zpřísněnými migračními režimy v BaH a Srbsku. Chorvatsko je především tranzitní zemí a pouze v menší míře zemí původu či zemí cílovou.

Co se týká ilegálního obchodu se zbraněmi, je Chorvatsko zemí původu i tranzitu. V roce 1999 bylo zadrženo 71 osob v souvislosti s obchodem se zbraněmi, zabaveno 6978 kusů lehkých zbraní, 219 995 kusů munice a několik kilogramů výbušnin. Dne 31. 10. 2002 byla v chorvatských vodách zadržena loď převážející 208 tun výbušnin. (Transcrime 2004: 135)

Chorvatské politické špičky se obdobně jako vládnoucí garnitury v okolních zemích nevyhnuly kontaktům s organizovaným zločinem. Nejznámějšími zločinci, chráněnými záhřebskou vládou, byli Mladen Naletilić zvaný *Tuta* a Vinko Martinović zvaný *Štel*, zajišťující zapojení chorvatského ministerstva obrany do nelegálního obchodu se zbraněmi.

Transparency International (TI) uvádí, že po smrti Tudjmana a po zvolení nové vlády v zemi došlo k výraznému zlepšení v oblasti korupčního jednání a země se posunula ze 74. místa z 91 zemí (1999) na 47. pozici (2001). Privatizační skandály spojené s korupcí tento benigní proces zpomalily a v roce 2005 se Chorvatsko umístilo na 71. místě s indexem percepce korupce 3,4.^v I přes určitou regresi si Chorvatsko oproti ostatním zemím západního Balkánu stojí v hodnocení TI relativně dobře – z analyzovaných zemí je na nejlepší pozici.

Organizovaný zločin v Bosně a Hercegovině^{vi}

V porovnání s Chorvatskem je BaH postižena kriminalitou mnohem více; problematika korupce a organizovaného zločinu patří k nejzávažnějším otázkám v tomto státě. Ze 159 zemí zahrnutých do analýzy Transparency International za rok 2005 zaujímá 90. pozici s indexem percepce korupce 2,9, což představuje po Chorvatsku druhý nejlepší výsledek mezi státy západního Balkánu.^{vii} Jestliže korupce byla a dodnes je charakteristickým znakem balkánské administrativy, organizovaný zločin získal na významu až v poslední dekádě 20. století. Válečné události a s nimi spojený rozpad dosavadního trhu, nedostatek základních ekonomických zdrojů i ekonomické sankce mezinárodního společenství vůči SRJ těžce poškodily hospodářský vývoj všech balkánských států, čímž byly vytvořeny ideální podmínky pro šedou ekonomiku, korupci, ilegální obchod a pro kriminalitu zasahující do nejvyšších politických struktur.

Během války se vytvořila skutečně pozoruhodná síť organizovaného zločinu. Prakticky u všech etnik došlo k uspořádání do jistého „trojúhelníku“, který byl tvořen vládnoucí vrstvou politiků napojených na ozbrojené síly a policejní složky, existujícími kriminálními skupinami a konečně polovojenskými jednotkami^{viii}, přičemž velmi často docházelo k jejich vzájemnému překrývání. Téměř všechny kriminální skupiny byly založeny na etnickém principu a působily v oblastech, kde jejich etnikum tvořilo většinu. Etnická příslušnost však zároveň nebránila aktivní spolupráci s kriminálními skupinami pocházejícími z nepřátelské strany frontové linie v BaH i z jiných států regionu.

Konec války neznamenal konec působnosti těchto struktur, ale naopak jejich další expanzi. Ukončení konfliktu totiž ulehčilo a usnadnilo jejich aktivity. Mezinárodní jednotky IFOR a později SFOR se zaměřily především na oddělení nepřátelských etnik, na udržení klidu a na zatýkání osob obviněných z válečných zločinů; boj

s organizovaným zločinem nepředstavoval jejich prioritu. (IWPR Balkan Crisis Report č. 531, 2.12.2004) Místní struktury buď nebyly schopny samy vyřešit tento problém, nebo byly přímo součástí kriminální sítě či se alespoň podílely na jejich aktivitách. Zločinecké skupiny působící na nadnárodní balkánské úrovni získaly v mírových podmínkách mnohem pevnější strukturu. Po ukončení války začaly pronikat na bosenské území i zcela nové skupiny snažící se obnovit předválečnou větev tzv. balkánské trasy, po níž proudí narkotika do západní Evropy. Kromě srbských a chorvatských se v BaH nově etablovala také kosovsko-albánská mafie a bosňácké skupiny ze Sandžaku.^{ix}

Boj s organizovaným zločinem se zde potýká s mnoha problémy. Dva nejpálčivější byly již zmíněny – neochota místních orgánů vypořádat se s kriminálními strukturami a zapojení politických představitelů do jejich nelegálních aktivit. K tomu je nutno přičíst neexistenci společného ministerstva vnitra, které by fungovalo na celostátní úrovni. Současné policejní struktury působící v rámci vlastních entit při potírání kriminálních aktivit nespolupracují, a to i přesto, že byly vytvořeny tři společné bezpečnostní struktury – pohraniční služba, státní bezpečnostní a výzvědná služba a kontrarozvědná a bezpečnostní agentura.^x Hlavní vinu nenesou pouze policejní struktury, ale i místní justice. Státní žalobci vznášejí často obvinění bez podložení důkaznými materiály, což vede k udělování relativně nízkých trestů či ke stažení obvinění. Svůj podíl viny na tomto vývoji nese i mezinárodní společenství, které tíhu boje s organizovaným zločinem přenechalo místním strukturám. Původně měly mít síly EUFOR mandát k aktivnímu boji s organizovaným zločinem, ten však byl nakonec omezen pouze na pomoc místním orgánům při jeho potírání. (IWPR Balkan Crisis Report č. 542, 18. 2. 2005).

Objevují se rovněž indicie, že korupčnímu jednání se nevyhnuli ani mezinárodní představitelé. V roce 2001 napsal deník *Glas srpski* reportáž o defraudaci veřejných financí, o které byli informováni i nejvyšší představitelé mezinárodního společenství v BaH. (*Glas srpski*, 09. 07. 2001) Podle nevládní organizace Transparency International některé zahraniční subjekty působící v této oblasti natolik „zdomácněly“, že provozují činnost, za kterou by byly svými národními orgány trestně stíhány. Stejná zpráva uvádí, že hlavní příčinou netransparentní činnosti a rozvoje korupce mezi domácími a mezinárodními institucemi je paralelní vláda těchto orgánů, která dala vzniknout prostředí, v němž obě strany (domácí a mezinárodní instituce) připisují zodpovědnost za chyby a nečinnost straně druhé.^{xi}

Organizovaný zločin v Srbsku a Černá Hoře

Politika ekonomické blokády, která začala bojkotem slovinských výrobků v Srbsku, se sem vrátila v podobě sankcí Rady bezpečnosti OSN proti Jugoslávii uvalených v roce 1992 a trvajících 1 253 dní. (Đurić 2003: 140) Mezinárodní embargo spojené se zapojením SRJ do bosenského konfliktu mělo za následek rozkvět srbské mafie a vytvoření rozsáhlého korupčního prostředí^{xii}. Srbský organizovaný zločin žil v symbióze se státem, přičemž obě složky z tohoto soužití vzájemně profitovaly. Skandálům týkajícím se ilegálního importu se nevyhnula ani srbská demokratická opozice a její obchody údajně pokračují i po pádu Miloševićova režimu. (Mappes-Niedek 2003: 57)

Albánská mafie v Kosovu vyrůstala oproti svým srbským protějškům mimo oficiální struktury státu. V průběhu devadesátých let převzaly albánské gangy od svých tureckých protějšků kontrolu nad tzv. Balkánskou cestou, která vznikla v průběhu 70. let 20. století. Zpráva Transcrime uvádí, že na území Srbska a Černé Hory působí okolo 50 organizovaných skupin, přičemž jejich početní stav se pohybuje kolem 10 členů. (Transcrime 2004: 258-259)

V osmdesátých letech nabylo na významu okolí jihosrbského Bujanovace (osídlené albánským etnikem) a vesnice Veliki Trnovac, která se nachází na pomezí mezi Srbskem a Kosovem. (Srv. Lopušina 2000: 50-52; Mappes-Niedek 2003:73-74) Zboží se tudy převáželo přes území Kosova a Makedonie dále na západ. S vypuknutím války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině byla přerušena tradiční pašerácká cesta a 60 % heroinu distribuovaného na západních trzích se nedostalo na místo určení. Balkánská cesta se tedy odklonila a z Makedonie se zboží pašovalo do albánského přístavního města Drač a odsud dále do Itálie.

Komunity různých etnik mohou být vnímány jako důležitý zdroj pro mezinárodní organizovaný zločin; poskytují nové členy, pokrytí a podporu. Získávání nových členů na základě etnické příslušnosti je usnadněno v oblastech, kde skupiny přistěhovalců nebyly do nové společnosti plně přijaty. (Williams 2001: 61) Albánská emigrace v západní Evropě se neintegrovala do belgické, německé či nizozemské společnosti a v současnosti vytváří podhoubí pro síť albánského organizovaného zločinu, která se táhne z východní Evropy přes Kosovo, Makedonii a Albánii do západní Evropy a Spojených států amerických a je napojena i na kolumbijskou mafii. Odbornice na bezpečnostní problematiku jihovýchodní Evropy Biljana Vankovska-

Cvetkovska uvedla již v dubnu 1999 v rozhovoru pro makedonský týdeník Puls, že Kosovo se stalo zemí desperátů, gangů, různých polovojenských organizací; jugoslávské bezpečnostní složky nemají již po dlouhou dobu kontrolu nad vývojem v Kosovu. (Puls, 16. 4. 1999) Tato situace přetrvala i po roce 1999, tentokrát za přítomnosti mezinárodního společenství. Část struktur bývalé UÇK se napojila na organizovaný zločin a páchá etnicky, politicky a ekonomicky motivované trestné činy (Mappes-Niedek 2003: 80-100; Lopusina 2000: 72-73)^{xiii}.

Demilitarizace a přeměna na politické, vojenské a policejní kosovské složky vyřešila otázku existence UÇK pouze částečně. Všichni příslušníci bývalé UÇK se totiž do těchto složek integrovat nemohli a vzhledem k dlouhodobému konfliktu bude jejich zapojení do civilního života složité. Vysoká nezaměstnanost spolu s velmi nízkou úrovní právního řádu má za následek, že většina bývalých bojovníků tíhne k organizovanému zločinu. Dochází zde k propojení zločineckých a teroristických aktivit, respektive k jejich symbióze, narušující snahy o vybudování multikulturalismu a stability v Kosovu. Na konci roku 2003 vydala srbská vláda novou bílou knihu nazvanou *Albánský terorismus a organizovaný zločin v Kosovu a Metohiji*, kde se uvádí, že v období od června 1999 do srpna 2003 provedli Albánci v Kosovu a v jihovýchodním Srbsku 6 571 útoků, z toho 5 962 proti Srbům a Černohorcům, 207 proti Albáncům a 335 proti zbývajícím národnostním skupinám, 1 206 osob bylo zabito, 1 396 civilistů a 15 policistů zraněno, osud 846 osob z celkového počtu 1 146 unesených zůstává neznámý.^{xiv}

V Srbsku a Černé Hoře jsou za vysokou kriminalitu zodpovědni především veteráni z chorvatské a bosenské války, kteří bojovali v rámci polovojenských skupin podporovaných srbskou vládou. Mezi nejčastější přečiny, jichž se dopouští, patří nájemné vraždy, únosy, pašování, loupežná přepadení, praní špinavých peněz, racketeering či ilegální výroba softwaru. Vysoké zisky z kriminálních aktivit, zkorumpované prostředí a možnost praní špinavých peněz jsou zdrojem obav mezinárodního společenství, že získaný kapitál bude investován do teroristických aktivit. (Transcrime 2004: 262-263)^{xv}

Makedonie a organizovaný zločin

Organizovaný zločin v Makedonii nepředstavuje tak velký problém jako v sousední Albánii a Kosovu. Na jejím území působí méně než 10 vlivných organizovaných

zločineckých skupin, do nichž jsou zapojeni obyvatelé Makedonie i okolních států a které operují na transnacionální úrovni. Makedonie je tranzitní zemí zejména pro heroin z jihovýchodní Asie, Afghánistánu, v menší míře pak pro kokain z jižní Ameriky určený pro západní Evropu. Produkce drog v Makedonii není problémem *sui generis* a jedná se spíše o produkci marihuany pro vlastní potřebu. Jedním z nejzávažnějších problémů je obchod s lidmi; Makedonie byla do nedávné doby pouze zemí původu a tranzitu, v poslední době se stává i zemí cílovou. Důvodem mohou být i aktivity mezinárodního společenství v zemi – umístění misí světových organizací a s nimi související zvýšená poptávka movité klientely po prostituci. Kromě místních prostitutek je nabízeno 1 500-2 500 žen ze zahraničí, které jsou kontrolovány albánským podsvětím napojeným na zdejší separatisty.^{xvi} Zneužívané ženy přichází do Makedonie via Bulharsko, odkud jsou převezeny do Albánie a dále směřují na evropský trh se sexuálním průmyslem. (Transcrime 2004: 459)

Obdobně jako okolní země je i Makedonie postižena pašováním odcizených vozidel, lidí, tabáku, cigaret, praním špinavých peněz a zapojením státních úředníků a bezpečnostních sil^{xvii} do organizovaného zločinu. Zpráva Transparency International řadí Makedonii na 104. místo (index percepce korupce 2,7); ze zemí západního Balkánu je v percepci korupce na předposlední pozici před Albánií.^{xviii} V roce 2004 byl zaznamenán pokles počtu vražd, přičemž žádná vražda nebyla politicky či etnicky motivovaným činem. (ICG Europe Briefing č. 37, 2005: 9)

Organizovaný zločin v Albánii

Bílá kniha vydaná srbskou vládou uvádí, že Albánie je největším centrem ilegálního obchodu a praní špinavých peněz na Balkáně. Vedle nejsilnějšího mafiánského klanu Kula, který kontroluje obchod s narkotiky, zbraněmi a lidmi z Turecka, zaujímají významné postavení i rodiny Abazi a Boriçi. Geografická pozice Albánie, válka v Kosovu, bezprávi a nedostatek prostředků k potírání organizovaného zločinu přeměnily zemi na hlavní trasu ilegálního obchodu z východu na západ (srv. UNDP 2000: 29; Transcrime 2004: 42)

Znepokojivým fenoménem ukazujícím na stav právního vědomí albánské společnosti je i obliba v používání odcizených vozidel, což je jedna z mála věcí, ve které existuje tak široký celospolečenský konsensus. Za Hoxhova režimu bylo vlastnictví auta výsadou jen několika málo vyvolených; po pádu totalitního režimu se

země velmi rychle zaplnila zcizenými zahraničními vozy a Albánie se dostala na první místo v žebříčku vlastnictví automobilů značky Mercedes *per capita*, ačkoliv v zemi neexistoval jediný oficiální dovozce. Přesný počet osob obviněných z krádeží vozidel je téměř nezjistitelný, neboť zákonné úpravy tento druh trestné činnosti nerozeznávají^{xix}. (UNDP 2000: 30)

Organizovaný zločin je rozšířený jak na severu, tak i na jihu Albánie; velmi časté jsou případy vydírání a zavražďování.^{xx} K nárůstu případů ozbrojených loupeží došlo zejména během konfliktu v Kosovu; mezi oběťmi byly i humanitární pracovníci a doprovody konvojů s humanitární pomocí. Kosovský konflikt umožnil i další expanzi obchodu s lidmi; mnoho osob opustilo Albánii a ve snaze o získání politického azylu či dočasného útočiště předstíralo kosovský původ. Imigranti nealbánského původu, především Číňané či Kurdové, vstupují na území Albánie z Černé Hory, Makedonie či Řecka a odsud cestují dále do Itálie a dalších západoevropských států. Obchod se ženami a dětmi profituje za účasti zkorumpované a ke spolupráci s organizovanými gangy otevřené albánské policie. Přibližně 37 % prostitutek a prostitutů tvoří nezletilé osoby. Odhaduje se, že počet albánských žen zabývajících se prostitucí dosahuje v Itálii 15 000, v Řecku 5 000 a ve Francii 100 osob. (UNDP 2000: 31-32)

Dle oficiálních údajů pobývá ve švýcarských věznicích přibližně 1 000 Albánců obviněných z obchodu s drogami; v Itálii a Řecku je ve vězení zadržováno okolo 300 mladistvých z Vlory, obviněných ze stejného důvodu. Dle Světové celní organizace (*World Customs Organisation, WCO*) je Albánie společně s Marokem největším dodavatelem *cannabis sativa* do západní Evropy. V roce 1999 bylo v západní Evropě zabaveno 104 kg heroinu pocházejícího z Albánie a ve stejném roce odhalila policie na lince New York – Tirana několik pašeráků s kokainem.^{xxi} Existuje podezření, že čtyři až pět albánských mafiánských rodin navázalo úzké vztahy s kolumbijskými překupníky drog. Poměrně velké množství kokainu z jižní Ameriky putuje do západní Evropy přes hlavní město Albánie. (Transcrime 2004:43)

Do devadesátých let sloužili Albánci (kosovští) pouze jako kurýři skupin turecké mafie k převozu zboží přes Balkán. Situaci však radikálně změnila velká albánská emigrační vlna a s ní spojené usídlení albánských gastarbeiterů v západní Evropě. Albánci si postupně vytvořili rozsáhlou síť organizovaného zločinu a převzali od Turků kontrolu nad Balkánskou cestou, respektive kontrolu nad veškerým ilegálním obchodem směřujícím do západní Evropy přes Balkán. „Albánie je pro ilegální obchody rájem. Stát a policie nepředstavují pro drogové šéfy žádný problém: politici se dají koupit a

nezřídka se stává, že se představitel kriminálního gangu sám ujme státního úřadu.“^{xxii} (Srv. Mappes-Niediek 2003: 79.; Trimçev 2003: 61-68; Transcrime 2004) Zpráva Transparency International za rok 2005 zařadila Albánii na 126. pozici (hodnota indexu percepce korupce 2,4), což ji staví do pozice země s nejvyšší mírou korupce v Evropě.

Oficiální dokumenty ministerstva vnitra uvádí, že Albánie uskutečnila množství kroků v boji s organizovaným zločinem. Explicitně je uvedeno zřízení speciálních struktur určených na boj proti obchodu s lidmi a zřízení Mezinárodního centra proti ilegálnímu obchodování ve městě Vlora s cílem dosáhnout výměny informací a zlepšení koordinace. Akční plán zmiňuje (za období květen 2001 – říjen 2001) zadržení 112 osob zapojených do obchodu se ženami a zkonfiskování 21 rychlých motorových člunů sloužících k provozování této činnosti.^{xxiii} Albánští představitelé spolupracují s Interpolem, SECI a v nedávné době byla přijata řada zákonů zaměřených na boj proti obchodu s narkotiky. Analýza aktivit policie v boji proti obchodu s lidmi a drogami vypracovaná Ministerstvem vnitra^{xxiv} za rok 2001 uvádí 325 zjištěných případů výroby a prodeje drog, zásah proti 40 zločineckým skupinám a zabavení 1677 kg marihuany a 56,5 kg heroinu. Dle oficiálních dokumentů vlády se v letech 2002-2005 Albánie zaměřila na boj s korupcí v policejních složkách. V uvedeném období bylo propuštěno 28 policistů s vyšší a 183 s nižší hodností, za disciplinární přestupky. Čtyři policisté byli v roce 2005 vzati do vyšetřovací vazby, sedm dalších je vyšetřováno na svobodě, z toho dva jsou obviněni ze zapojení do ilegálního obchodu.^{xxv}

Nabízí se posouzení míry efektivity (respektive neefektivity) programů albánské vlády zaměřených na boj s organizovaným zločinem. Výše platového ohodnocení policie je na velmi nízké úrovni a koresponduje i s celkovým stavem albánského hospodářství. Tradice úplatků se v této zemi zachovala od dob Osmanské říše až do současnosti; v albánské společnosti se úplatky všeobecně akceptují. Chybí zde i účinné institucionální opatření pro boj s organizovaným zločinem; jeho prorůstání s veřejnou sférou, respektive ovládnutí státu mafií, se stalo reálnou hrozbou, která může vyústit v dlouhodobou deformaci albánského politického systému. (Trimçev 2003: 63) Oficiální proklamace zkorumpovaných politiků a akční plány albánské vlády^{xxvi} nepodávají skutečný obraz o stavu boje proti organizovanému zločinu, který představuje významnou bezpečnostní hrozbu.

Organizovaný zločin na území západního Balkánu – konkluze

Balkán sužovaný válkami se stal závislý na propustnosti hranic a paralelních strukturách organizovaného zločinu. Ozbrojené konflikty a embarga na export a import zboží a strategických surovin byly příčinou nebývalého rozkvětu balkánské mafie, kterou se ani po ukončení válek nepodařilo eliminovat. Struktury organizovaného zločinu jsou propojené se státním aparátem a představují hrozbu nejen pro jednotlivce, ale i pro stát – tedy hlavního aktéra bezpečnosti. Zločinecké gangy napojené na politické elity jednotlivých států ohrožují plynulou transformaci zemí, jejich demokratizaci a proces integrace do euroatlantických struktur. V případě západního Balkánu představuje organizovaný zločin největší bezpečnostní hrozbu ekonomické bezpečnosti.

Organizovaný zločin - představuje relevantní bezpečnostní hrozbu jak pro státy západního Balkánu, tak i pro celou Evropu. Série balkánských konfliktů z poslední dekády minulého století vytvořila společně s mezinárodními sankcemi vůči SRJ ideální podmínky pro organizovaný zločin, který prorostl všemi úrovněmi státní správy většiny zemí jihovýchodní Evropy. Konec těchto válek nepřinesl útlum aktivit organizovaného zločinu; prioritou mezinárodních jednotek nebyl boj s organizovaným zločinem, nýbrž udržování mírového stavu bývalými zneprátenými stranami a příchod mezinárodních stabilizačních sil znamenal v regionu i vyšší poptávku po zboží zajišťovanou nelegálními aktivitami. Kromě ilegálního dovozu zboží denní potřeby se popsané země staly součástí širší regionální sítě zaměřující se na obchod se zbraněmi, narkotiky a s lidmi (zejm. rizikovými skupinami zneužívaných žen a dětí, ale i ilegálních migrantů). V Bosně a Hercegovině navíc vzniká díky paralelní vládě mezinárodního společenství a bosensko-hercegovských orgánů jednotlivých entit prostředí, ve kterém všechny strany mohou zůstat pasivní a přičítat neúspěchy či neschopnost straně druhé.

V jihovýchodní Evropě je více než polovina výdělečně činného obyvatelstva zapojena do ilegálního obchodu. Obyvatelé regionu na něm neparticipují pouze příležitostně, podstatná část jejich příjmů pochází z šedé ekonomiky. Většina zapojených osob vnímá jimi provozované ilegální aktivity jako vedlejší práci, která doplňuje jejich hlavní pracovní poměr. Některé skupiny se zabývají výhradně ilegálním obchodem, což je nejčastěji případ Albánců. (Schönfelder in Hatschikjan-Troebst 1999: 342) Organizovaný zločin prochází napříč etniky – jeho skupiny spolupracují bez ohledu na národnost, hlavním motivem je zisk. Neviditelná ruka trhu v minulých letech

ignorovala vyhrocený nacionalismus i všechny válečné konflikty. Kriminální skupiny pocházející ze vzájemně zneprátených etnik spolu úzce kooperovaly bez ohledu na oficiálně deklarované nepřátelství a etnický původ. Po rozpadu SFRJ se paradoxně idea jugoslávské jednoty a spolupráce, ztělesněná v oficiálním hesle *Bratstvo i jedinstvo*, udržela především na úrovni organizovaného zločinu.^{xxvii}

Albánský organizovaný zločin se jeví jako největší bezpečnostní hrozba regionu s možným přímým dopadem na dění v České republice^{xxviii}. Albánci si postupně vytvořili síť organizovaného zločinu kontrolující ilegální obchod směřující do západní Evropy přes Balkán. Mafie je hlavním zdrojem financí a rekrutačního potenciálu pro albánské „národně-osvobozené“ formace. Členské státy EU – Itálie a Řecko – několikrát prohlásily, že právě etničtí Albánci tvoří největší skupiny importovaného organizovaného zločinu v jejich zemích. Studie Europolu uvádí, že albánský organizovaný zločin je považován za stále významnější bezpečnostní hrozbu s rostoucím rizikovým potenciálem pro členské státy Evropské unie.^{xxix} Závěrem nezbyvá než konstatovat, že epicentrum bezpečnostních hrozeb ekonomického sektoru se nachází v regionu obývaném Albánci.

ⁱ BaH, Kosovo a Makedonie jsou cílovými zeměmi obchodu s lidmi, zejména z důvodu přítomnosti mezinárodních misí, jejichž pracovníci využívají nabízených sexuálních služeb.

ⁱⁱ Pro analýzu kosovsko-albánského organizovaného zločinu v Německu viz Lemmel 2000.

ⁱⁱⁱ TRANSCRIME. *The contribution of data exchange systems to the fight against organized crime in the SEE countries. Final report for the Office of the Special coordinator of the Stability pact for SEE*. 2004. Dostupné na: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019080.pdf>; Council of Europe, *Organised Crime Situation Report 2001*, p. 95. Dostupné na: http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Combating_economic_crime/Organised_crime/Documents/Report2001E.pdf.

^{iv} U.S. Department of State. *International Narcotics Control Strategy 2003*, March 2004. Dostupné na: <http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2003>; U.S. Department of State Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. *Croatia. Country Reports on Human Rights practices*. 25. 2. 2004 Dostupné na <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27831.htm>.

^v Analýze bylo podrobeno 159 států; index percepce korupce se pohybuje v rozmezí 0 (nejvíce zkorumpovaný) - 10 (nejméně zkorumpovaný). *Transparency International Corruption Perception Index 2005*. Dostupné na http://www.transparency.org/cpi/2005/dnld/media_pack_en.pdf.

^{vi} Část kapitoly převzata z : Prtina-Stýskalíková 2005.

^{vii} Samotní obyvatelé BaH označili korupci za druhý nejvýznamnější problém země. Nejvíce občany BaH tíží nezaměstnanost, kriminalita se ocitla na pátém místě. Srov. *Transparency International Bosna i Hercegovina. Studija percepcije korupcije. Bosna i Hercegovina*. Dostupné na <http://www.ti-bih.org/sr-SP-Latn/default.aspx?TabID=32>.

^{viii} O provázanosti politiků s organizovaným zločinem viz Lopušina: 2003; Tesaf in Matvejević et al. 2003: 137-147; Vasić 2005 : 206-207.

^{ix} IWPR odhaduje, že zisk z pašování zboží činí 150-300 milionů eur ročně; stejná částka odpovídá státnímu rozpočtu BaH. Kriminální aktivity představují jednu z hlavních překážek budoucího vstupu BaH do EU. (IWPR Balkan Crisis Report č. 531, 2. 12. 2004).

^x V roce 1998 byl v Sarajevu zavražděn zástupce ministra vnitra Federace BaH Jozo Leutar, jenž se pokusil omezit vliv organizovaného zločinu. Za jeho smrtí údajně stály mafiánské skupiny napojené na vysoké bosenské politiky, které Leutar vyšetřoval. (IWPR Balkan Crisis Report č. 531, 2.12. 2004).

-
- ^{xi} Transparency International Bosna i Hercegovina. *Ni medjunarodna zajednica nije imuna na korupcionu kugu*, Banja Luka, 18. 8. 2001, s. 3. Dostupné na http://www.ti-bih.org/documents/izvjestaji/mz_corruption.pdf.
- ^{xii} Ve zprávě Transparency International za rok 2005 se Srbsko a Černá Hora zařadily na 102. místo (3. místo ze zemí západního Balkánu) s indexem percepce korupce 2,8. *Transparency International Corruption Perception Index 2005*. Dostupné na http://www.transparency.org/cpi/2005/dnld/media_pack_en.pdf.
- ^{xiii} K nebezpečí plynoucímu z propojení organizovaného zločinu a terorismu blíže viz Hrdlička 1995.
- ^{xiv} *Albanian terrorism and organized crime in Kosovo and Metohija*. BIA, Belgrade 2003. Dostupné na <http://www.kosovo.com/albterrorism.html>.
- ^{xv} K srbskému organizovanému zločinu blíže viz kapitola 3.3 JNA, Armáda Jugoslávie (Vojska Jugoslavije, VJ), Armáda Srbska a Černé Hory (Vojska Srbije i Crne Gore), Policie SRJ, Bezpečnostní informační služba SRJ.
- ^{xvi} UNICEF/UNOHCHR/OSCE. *Trafficking in Human Beings in South Eastern Europe*. 2003, s. 105-122. Dostupné na http://www.osce.org/documents/odih/2003/12/1645_en.pdf.
- ^{xvii} Hranice FYROM kontrolovala až do května 2004 armáda, v současnosti probíhá proces předávání pravomocí policii.
- ^{xviii} *Transparency International Corruption Perception Index 2005*. Dostupné na http://www.transparency.org/cpi/2005/dnld/media_pack_en.pdf.
- ^{xix} Není bez zajímavosti, že sama albánská vláda používala vozidla odcizená v západní Evropě. Mediálně známým se stal případ ministra vnitra Spartaka Pociho, který jel na oficiální návštěvu Řecka ve vozidle odcizeném právě v této zemi EU; při přejezdu hranic byl zadržen řeckou policií.
- ^{xx} Zastráňování se nevyhýbá ani pracovníkům mezinárodních misí. V roce 2000 opustil oficiální mluvčí OBSE Albánii poté, co byl jeho život ohrožen. (Crampton 2002 : 307).
- ^{xxi} Dle policejních zdrojů vzrostlo mezi roky 1997-2000 úsilí policie zabránit narůstající kriminalitě. V tomto období přišlo o život 40 zločinců rukou policie, zatímco 160 policistů bylo údajně zabito albánskou mafií. (UNDP 2000: 30).
- ^{xxii} Mappes-Niedek uvádí, že v roce 1997 se šéf nevlivnější mafiánské rodiny Arben Ben Hasani stal policejním náčelníkem v přístavním městě Drač. Dále poukazuje na přístavní město Vluru, které ve stejném roce ovládal gangsterský boss Myrteza Caushi, jenž se sám jmenoval ředitelem místní policie. Organizovaný zločin se nevyhýbá ani politice; v únoru 1999 bylo v rezidenci Leka Zogu v JAR nalezeno velké množství zbraní a tento představitel politické strany usilující o restauraci monarchie a uchazeč o královský trůn byl obviněn z ilegálního obchodu se zbraněmi. Bývalý ministr obrany Berishovy vlády Safet Zhulalij byl obviněn z pašování drog, nafty, cigaret a zbraní.
- ^{xxiii} Ministerstvo obrany Albánie. *Akční plán pro členství Republiky Albánie v NATO*. Dostupné na <http://www.mod.gov.al/eng/nato/anetaresimi.asp>.
- ^{xxiv} Viz <http://www.mpo.gov.al/2002/mars/analysis.htm>.
- ^{xxv} *Albania-Stabilisation and Association Report elaborated by the Albanian government for the EU's Commission*. 2004, s. 17. Dostupné na http://www.mfa.gov.al/english/pdf_files/Raporti%20progresit%20vjetor%20_Dep.pdf
- ^{xxvi} *Action Plan for the Prevention and Fight against corruption 2002-2003*. Dostupné na <http://www.mfa.gov.al>.
- ^{xxvii} Např. velitel speciální jednotky srbského ministerstva vnitra a válečný veterán Milorad Ulemek Legija se podílel na obchodu s narkotiky a v minulosti byl chráněn chorvatským policistou Vladimirem Milankovićem, zodpovědným za likvidaci 80-120 Srbů ve městě Sisak. (Kurir, 12-13. 6. 2004, s. 3)
- ^{xxviii} Vedle vietnamských, čínských, ruských, ukrajinských, bulharských a arabských zločineckých skupin operují na území ČR Albánci, Srbové a Černohorci. Kosovští Albánci ovládají trh s drogami, Bulhaři prostituci a občané SRJ obchod odcizenými osobními vozidly. (Transcrime 2004: 332).
- ^{xxix} http://www.southeasteurope.org/subpage.php?sub_site=2&id=13702&s_word=organized%20crime; O'Rourke. *Europe: Council Of Europe Report Says Organized Crime Poses Threat To Democracy*. Dostupné na: <http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/01/f7753263-8c4f-4f41-9bfa-d3b2ff06cdfe.html>

Zdroje:

- GYARMATI, Istvan (2003). Security Sector Reform as a Contribution to Crime Prevention in South Eastern Europe. In: *Connections. The Quarterly Journal*, Vol. II, č. 2, June, s. 55-60, ISSN neuvedeno.
- LAWSON, Colin – SALTMARSHE, Souhlas (2000) Security and Economic Transition: Evidence from North Albania. In: *Europe-Asia Studies*, roč. 52, č. 1, s. 133-148. ISSN 0966-8136.

-
- LINDSTROM, Nicole (2004) Regional Sex Trafficking in the Balkans. Transnational Networks in an Enlarged Europe. In: *Problems of Post-communism*. roč. 51, č. 3, s. 45-52. ISSN 1075-8216.
 - LOPUŠINA, Marko (2000) *Balkanska smrt. Šiptarska narkomafija*. Čačak: LEGENDA, 180 s.
 - LOPUŠINA, Marko (2001) *OVK protiv Jugoslavije. Kako smo izgubili Kosovo i Metohiju*. Čačak: LEGENDA, 477 s.
 - LOPUŠINA, Marko (2001a). *Tajne srpske policije*. Beograd: Evro, 299 s.
 - LOPUŠINA, Marko (2003) *Tajni ratnici EX-Jugoslavije*. Beograd. Evro. 467 s. ISBN 86-505-0056-0.
 - MAPPES-NIEDEK, N. (2003). *Balkan – Mafia. Staaten in der Hand des Verbrechens – Eine Gefahr für Europa*. Berlin: Ch. Links Verlag,
 - RIEGLER, Henriette (2003) Contextualizing Criminality and Security in South Eastern Europe. In: *Connections. The Quarterly Journal*, Vol. II, č. 2, s. 51-53, ISSN neuvedeno.
 - TRANSCRIME. (2004). *The contribution of data exchange systems to the fight against organized crime in the SEE countries. Final report for the Office of the Special coordinator of the Stability pact for SEE.*. Dostupné na WWW: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019080.pdf> >.
 - Transparency International Bosna i Hercegovina (2002). *Studija percepcije korupcije. Bosna i Hercegovina*, Banja Luka/Sarajevo, june, Dostupné na WWW: < <http://www.ti-bih.org/sr-SP-Latn/default.aspx?TabID=32> >.
 - *Transparency International Corruption Perception Index 2005*. Dostupné na WWW: http://www.transparency.org/cpi/2005/dnld/media_pack_en.pdf >.
 - TRIMČEV, E (2003) Organized Crime in Albania: An Unconventional Security Threat. In: *Connections. The Quarterly Journal*, Vol. II, č. 2, June, s. 61-68, ISSN neuvedeno.
 - UNDP (2000) *Albanian human development report*. Tirana. Dostupné na WWW: <<http://www.al.undp.org>>.
 - VASIĆ, Miloš (2005) *Atentat na Zorana Djindjića*. Beograd. Politika-B92-Vreme-Narodna knjiga. 303 s. ISBN 86-331-1449-8.
 - WILLIAMS, Phil (ed.) (2001). *Combating transnational crime. Concepts, Activities and Responses*. London: Frank Cass, 383 s., ISBN 0-7146-5156-7.
 - <http://www.iwpr.net> (Institute for War and Peace Reporting, IWPR)
 - <http://www.crisisgroup.org> (International Crisis Group, ICG)